

ÜLO OLL JA RÄNI KATSELAUT

Kateedrijuhatajana juhtis Ülo Oll ka kateedri teaduslikku uurimistööd. Saksamaal saadud kogemuste põhjal oli talle selge, et ilma korraliku laboratooriumi ja katselaudata ei ole söötmise alal võimalik tõsiseltvõetavat teadust teha. Siit seadis ta eesmärgiks luua kateedri juurde hästisustatud uurimistöö laboratoorium ja saada ka söötmisalaste katsete läbiviimiseks katselaut.

Raha laboratooriumi vajaliku aparatuuri muretsemiseks ja koosseisude suurendamiseks ei olnud. Kokkuleppes Eesti NSV Teraviljasaaduste Ministeeriumiga toodi 1971 aastal Vabariiklik Jõusööda Kesklaboratoorium Tamsalu Teraviljasaaduste kombinaadist Tartusse, põllumajandusloomade söötmise kateedri juurde. Sellega sai kateeder juurde töökohti ning hinnalist aparatuuri.

Oli vaja ka katselaut. Selles asjus pidas Ülo Oll juba 1960ndate aastate keskel mitu korda nõu ELVI söötmisosakonna juhataja Ants Ilusaga. Ta püüdis välja selgitada, kas kahe asutuse peale oleks võimalik ehitada ühine katselaut ja hakata korraldama ühiseid söötmisalaseid katseid. Sellisest koostööst ei tulnud aga midagi välja. Katselauda rajamise küsimuses ei õnnestunud tal saada kokkulepet ka EPA juhtkonnaga ega oma teaduskonna kolleegidega.

Et saada katselaut, tuli Ülo Ollil hakata ise tegutsema. Tal õnnestus Ülenurme õppe-katsemajand direktorilt välja kaubelda kunagise Räni (Renningshofi) rüütlimõisa raudkivist tallihoone, mida sovhoos oli kasutanud lehma-, hiljem noorkarjalaudana. 1969. aastal anti see tühjalt seisnud hoone kateedri käsutusse. Kateedrijuhataja ettevõtmisel hakati seda korda tegema. Ümberehituse projekti tegi Märja töötaja A. Kurts. Projekti kohaselt oli ehitustööde maht ca 25 000 rbl. Kuna raha tööliste palkamiseks ja materjali muretsemiseks ei olnud võimalik kusagilt saada, kaeti kõik ümberehituse kulud kateedri lepinguliste teadustööde arvelt. Siiski mõningate ehitusmaterjalide muretsemisel ulatas oma abistava käe ka EPA õppemajandi direktor K. Roosvee. Katselauda ehitamisel tegid suure töö ära vilunud ehitaja V. Toss ja tollased üliõpilased T. Ormisson ja T. Ojamaa. Ehitustöödel osalesid ka kateedri ja jõusööda laboratooriumi töötajad, samuti üliõpilased. Nii käidi põrandaid ja söödasõimi valamas, kogu ehitusperioodi jooksul ka teisi jõukohaseid töid tegemas.

Vana, aegu näinud maakivist hoone ehitati paari aasta-a ümber korralikuks katselaudaks. Vanadesse raudkivist seintesse raiuti ajakohased aknad, tehti uued suured otsaväravad, pandi majale uus lagi ja katus, valati põrandad ja lehmade asemed ning igale lehmale individuaalsõim. Lauta seati sisse masinlüpsitorustik, kraaptransportöör ja loomakaal. Üks abiruum korrastati piimaruumiks, teine lauda laboriks. Välisseinad krohviti ja värviti. Abiruumide peale ehitati mansardkorrusele lüpsja korter. Lauda juurde ehitati ka küün ja garaaž mille ühte otsa tehti hiljem laboratoorium, kus sai söödaproove kuivatada ja analüüsida. Seedekatsete tegemiseks muretseti kaks lehmapuuri ja neljakohaline lambapuuri.

Laut valmis 1971. a sügisel. Esimesed lehmad toodi sisse 7. septembril 1971. Kokku oli laudas 18 individuaalsõimega loomakohta. Valminud katselaudas oli

võimalik läbi viia nii loomade individuaalse söötmise alaseid katseid kui ka seede- ja bilansskatseid.

Katselehti lüpsis ja söötis Ülenurme õppemajandi palgal olev lüpsja. Kõik katsetega seotud tööd tehti ära oma kateedri personali abiga. Katsetöid korraldas laudas katsetehnik. Söötade ja piima analüüsid tehti osaliselt kohapeal ja ka kateedri laboratooriumis. Katseid olid korraldatud nii, et iga looma kohta peeti individuaalset arvestust.

Ligi kakskümmend aastat oli see laut kateedri uurimistöö baasiks. Katsetega kontrolliti lüpsilehmade energia-, proteiini- ja mineraalelementide tarbenorme, uuriti lehmade ainevahetust, proteiini defitsiidi leevendamise võimalusi karbamiidi lisasöötmise abil, selgitati peenestatud koresööda söötmise mõju veiste seedeprotsessidele jne. Aastate jooksul korraldasid aspirandid ja magistrandid seal arvukalt seedekatseid. Tehtud teadustööd ilmestavad aruanded, trükis avaldatud materjalid ning kaitsitud dissertatsioonid. Katselaudast ja katsetulemustest on kirjutatud EPA teaduslike tööde kogumikes (76, 79, 90, 106, 126, 158, 175), vabariiklike zootehnikaalaste teaduslike konverentside teesides. Katseandmete põhjal töötati välja meie kohalike veistõugude jaoks uued söötmisnormid mis avaldati 1995. aastal („Põllumajandusloomade söötmisnormid ja söötade tabelid“. Tartu, 1995). Kokkuvõtlik artikkel katselaudas tehtud söötmiskatsetest ilmus ajakirjas Agraarteadus: „Lehmade proteiinitarbe rahuldamisest pikaajalistes söötmiskatsetes“ (Agraarteadus VIII, nr 3 1987). Üleliidulise Füsioloogia, Biokeemia ja Toitumise TU Instituudi teaduslike tööde kogumik nr 34 (Borovsk, 1987) ilmus artikkel „Lehmade energiakasutusest esimestel laktatsioonikuudel“ ja ajakirjas Zootehnika nr 8 (1988) artikkel „Piimalehmade energianormide täpsustamine“.

Saadud uurimisandmeid kasutati mitmes kandidaaditöös ning ka kateedri teaduslikes töödes. Räni katselaudas tehtud uurimistöö põhjal valmis neli kandidaaditööd ja üks magistritöö.

Katsetööd tuli lõpetada 1990. aasta lõpul, kuna lauda hoone, koos endise talumaadega anti omandireformi seadusega tagasi kunagise peremehe õigusjärgsetele pärijatele. See oli suureks lõögiks kateedri teadustööle, kuna võimalused uue lauda ehitamiseks tollaljal praktiliselt puudusid. Professor Ollile jäi selgusetuks, miks tagastamisel ei arvestatud, et see hoone ehitati praktiliselt uuesti üles. Tagastamisel ei arvestatud ka kateedri poolt tehtud ümberehituse kulutusi, mis tulid teadustöö, mitte kapitaalremondi summadest. Kas selline erastamisotsus oli ikka seaduspärane?

Tagantjärele ei oskaks vist keegi öelda, kui palju vaeva ja pingutusi katselauda rajamine ja sellega tegelemine prof Ollilt nõudis. Ei ole olemas sellist mõõdupuud, millega oleks võimalik seda mõõta. Hinnata saame vaid seda, et oma tahtejõu ja visadusega saavutas ta selle, mille oli oma eesmärgiks seadnud.

Silvi Tõlp